

Ruth Hálová

Ruth Hálová

Holubov

Česká republika

Rozhovor pořídila: Lenka Kopřivová

Období vzniku rozhovoru: červenec 2006 – březen 2007

Paní Rúth Hálová pochází z nádherného jihočeského města Český Krumlov. Ačkoli velkou část života žila a pracovala někde jinde, po odchodu do důchodu se sem vrátila a já jsem ji navštívila v Holubově, malé obci rozložené v náruči kopců Českého lesa. Už cestou k ní jsem si říkala, že tak krásné lesy, jaké mají tady, jsem nikde jinde neviděla. A po setkání s paní Hálovou jsem přesvědčena, že tak krásného a milého člověka, jako je ona, jsem nikdy jindy nepotkala. Jak se sama zmiňuje, už od malička byla fascinována darem života - ten její byl zachráněn Nicholasem Wintonem, který jí a její sestře umožnil ještě před válkou odjezd do anglického exilu. Sice už je to nějaká doba, co oslavila své osmdesáté narozeniny, díky její vitalitě by jí ale takový věk nikdo nehádal. Paní Hálová je členkou plzeňské židovské obce a mimo jiné se velice angažovala za záchranu synagogy ve svém rodišti, Českém Krumlově.

[Rodina](#)

[Dětství](#)

[Za války - pobyt v Anglii](#)

[Po válce](#)

[Glosář](#)

Rodina

Život je největším z darů, které Bůh člověku uštědřil, a největším zázrakem je skutečnost, že život každého jsou ve vesmíru je jedinečný a neopakovatelný. V tomto svém životě jsem měla to štěstí, že mi byl darován dvakrát, a proto jsem byla požádána, abych vyprávěla, co si z něho pamatuji.

Pocházím z Českého Krumlova, kde jsem se roku 1926 narodila rodičům Leopoldu a Zdeňce Adlerovým jako jejich druhé dítě - moje sestra Eva se narodila o pět let dříve. Bohužel krátce poté, co jsem přišla na svět já, ho tatínek opustil - za první světové války byl legionářem a se svou jednotkou putoval Sibiří. Při překonávání jedné mohutné řeky tatínek odmítl nechat se převézt na lodi - ač by jako důstojník na to měl právo, ale rozhodl se přeplavat ji se svými vojáky. Stalo se mu to osudným, onemocněl a když mi bylo deset měsíců, zemřel. Aby nás maminka uživila, pracovala ve Spirově továrně jako sekretářka, a proto se o domácnost starala její matka, naše obětavá babička Marie Kohnová.

Babička Marie pocházela z Kostelce nedaleko Hluboké, kde její rodina hospodařila na statku. Když se provdala, žila se svým mužem v Protivíně a společně provozovali koloniál, narodily se jim tady také jejich dvě dcery, moje maminka Zdeňka a teta Olga. Zatímco tato část mé rodiny byli Židé mluvící česky, tatínkovým mateřským jazykem byla němčina. Jeho maminka [Josefa Adlerová] pocházela ze Soběslavi, dědeček [Jakub Adler] odněkud z česko-rakouského pomezí. Jednoho dne se objevil, prodával maďarskou mouku a seznámil se s babičkou. Adlerovi pak žili v [Českých] Budějovicích a dá se říct, že to byla úřednická rodina. Ve stejném roce, kdy jsem se já narodila, tedy roku 1926, dědeček zemřel. Byla to vlastně budějovická babička, kdo pak držel celou rodinu pohromadě, na všechny židovské oslavy jsme se scházeli u ní. Babička vařila, pekla, obsluhovala, to byla ve svém živlu. Živila se tím, že prodávala pro nějakou švýcarskou firmu sýry značky Tygr. Chodívala jsem s ní v Budějovicích nakupovat a všude ji znali. Byla to taková známá, krásná, rozšafná paní. V židovské obci patřila k těm, co zaopatřují mrtvoly [Chevra Kadiša: aramejský termín označující dobrovolnou skupinu či spolek, který provádí poslední obřady a dohlíží na pořádání pohřbů – pozn. red.].

Tatínek pocházel z pěti sourozenců. Nejstarší byl strýček Max, profesor latiny a řečtiny nejprve na dívčím gymnáziu, potom na pražské německé univerzitě. Druhá byla teta Ida, tu jsem obzvlášť milovala. Provádala se do rakouského Linze, který leží asi 60 kilometrů od Krumlova, a já vždy toužila jezdit za ní, za strýcem Richardem a bratrancem Frickem na návštěvu. O to vroucněji, když jsem se dozvěděla, že jejich dobří známí chovají boxery – odjakživa jsem měla ráda zvířata. Bohužel, nikdy se mi to nepoštěstilo, strýček Richard mi psal a posílal pohádky o krásném modrém Dunaji, které mě měly utěšit. Útěcha to byla, ale v mých očích přeci jen slabá. Teta Ida s rodinou emigrovala ještě před válkou do Spojených států. Další tatínkův bratr se jmenoval Arthur a díky němu a jeho ženě Martě se moji rodiče vlastně seznámili. Teta Marta totiž byla po prvním manželství vdova, kromě dvou synů Franty a Karla ještě po svém muži zdědila starost o budějovickou továrnu na čokoládu, do níž maminka nastoupila jako účetní. Tatínkův nejmladší bratr Hugo byl ftizeolog a dlouhé léta řediteloval nemocnici v Ústí nad Labem, kde jsem po válce pracovala i já.

Dětství

Už od malička jsem velice obdivovala přírodu. Mé nejranější vzpomínky se týkají stromů – ležím v kočárku a dívám se do jejich korun. Osoba, která kočárek tlačí, je moje milá babička Marie. Bohužel na to, abych doma měla nějaké zvíře, což bylo mé jediné přání ke všem narozeninám, nebyly podmínky. Při porodu svého druhého dítěte zemřela maminka starší sestra Olga Ledererová a babička musela převzít, alespoň do doby, než se strýc Sigmund znovu oženil, starost i o její domácnost – o právě narozenou Haničku a o dva roky staršího Jeníka. Proto když prohlásila, buď zvíře nebo já, znamenalo to konec mých nadějí. Několikrát jsem se sice pokusila nějakého zvířecího nalezněnce domů propašovat, ale úspěch byl vždy dočasný. První zvíře jsem si mohla domů pořídit, až když jsem se podruhé provdala.

Jako malá jsem nechtěla chodit spát. Měla jsem totiž pocit, že život je příliš zajímavý na to, abych ho prospala. Ze stejného důvodu jsem později nechtěla ani číst – život je přece příliš cenný na to, abych ho promarnila čtením! Milovala jsem život a milovala jsem barvy. Velice mě trápilo pomyšlení, že někdo nevidí svět v jeho barevnosti. Pro mě totiž i každá číslice a samohláska měla svou barvu. Jednou jsem viděla na krumlovském mostě žebráka. Několik dalších nocí jsem se potom s pláčem budila ze sna – nemohla jsem snést pomyšlení na něj a na jeho smutný život.

Babička s maminkou se sice snažily mě utěšit, ale nic nepomáhalo. Pak, jedné noci jsem se opět probudila a plakala pro slepého žebráka. Maminka s babičkou přispěchaly za mnou, ale já se styděla jim říct, že opět pláču pro něj. A tak jsem zalhala – řekla jsem, že pláču pro to, že nemám tatínka. Nebyla to pravda, tatínka jsem nikdy nepoznala, proto mi nemohl chybět, ze smutného výrazu jejich tváře jsem si ale hned uvědomila, jak moc je to mrzí. Zajisté se snažily dělat vše pro to, aby nám ztrátu otce nahradily. Tenkrát jsem jasně poznala, co je to lhát, a zařekla se, že už nikdy lhát nebudu.

V Českém Krumlově žilo tou dobou asi devět tisíc lidí. Polovina z toho mohli být Češi, druhá polovina německy mluvící občané Československé republiky [1](#). Město sice leželo v Sudetech [2](#), ale opravdu, až do doby, než přišel Henlein [3](#) a Němci začali s tím svým „Heim ins Reich“, jsme žili v poklidu. Moji kamarádi byli jak Češi, tak Němci a Židé a žádný problém v tom nikdo neviděl. Přesto strýček Max, tatínkův bratr, který se stal po smrti otce naším poručíkem, učinil moudré rozhodnutí a dal nás do německé školy. Jednak z důvodu, abychom se němčinu opravdu pořádně naučili, ale strýc také říkal, že v německých institucích je antisemitismus daleko více patrný než v českých – proto bude pro nás nejlepší, když si na něj zvykne co nejdříve. Ukázalo se, že strýček měl pravdu, to ale až později, zpočátku jsem nic takového nepociťovala. Nastoupila jsem do německé obecné školy a zamilovala si svou učitelku, slečnu Marthu Nehybovou. Byla mladá, krásná, dlouhé černé vlasy nosila poskládané v cop na šíji. Mimo to byla také laskavá, pravdomluvná, spravedlivá a šlechetná a já myslím, že v tom prvním školním roce jsme nasály víc lidských hodnot než v několika následujících desetiletích. Martha před nedávnem zemřela, když jsem ji jednou navštívila, vzpomněla si, jak ji kdysi moje babička prosila, aby mi domluvila a já začala snídat. Babička totiž věděla, že vše, co řekne moje učitelka, bude pro mě svaté, a protože já byla hubené dítě, které se ráno tak těšilo do školy, že odmítalo snídat, informovala o tom slečnu učitelku. Martha se pak skutečně přede mnou zmínila, že snídat je dobré, já tedy snídat začala a po pár dnech se babička prý znovu objevila ve škole, aby jí poděkovala. Já o této epizodě neměla ani tušení, dozvěděla jsem se ji až nyní. Po válce byla Martha se svou rodinou odsunuta [4](#). Myslím, že právě takovým sudetským Němcům, jako byla ona, patřila omluva našeho bývalého prezidenta Havla [5](#) za odsun.

Z celkového počtu devíti tisíc obyvatel představovali členové krumlovské židovské obce nepatrný zlomek, asi jen jedno procento. Většina z nich byli zaměstnanci továrny na papír ve Větrní, jejíž majitelé, rodina Spirů, byli také Židé. Rabína jsme neměli, jezdil k nám budějovický, ale měli jsme vlastního kantora, pana Karla Krebse. Byl to milý mladý muž, který nejspíš pocházel z Maďarska, a velice se věnoval mládeži. Vyučoval nás náboženství, hrál s námi divadlo a podobně. Stavba krumlovské synagogy byla financována rodinou Spirů a myslím, že to zdaleka nebyli špatní zaměstnavatelé. Kromě toho, že postavili synagogu, založili také krumlovský židovský hřbitov a křesťanský kostel ve Větrní. My bydleli v jednom nájemním domě, patřícím do vlastnictví továrny. Dům byl rozdělen na pět bytů a pamatuji si, že jsme měli dokonce subvencovanou elektřinu. Platilo to pouze pro tu ze zásuvek, proto se u nás většinou svítilo stolními lampami a světla jsme zapínali velice zřídka. Až teprve nyní, s odstupem si uvědomuji, jak těžké to pro babičku muselo být, aby z maminčina skromného platu dokázala hospodařit v čtyřčlenné domácnosti. Já vlastně měla takové normální, šťastné dětství. Musím říci, že až do té doby, než Němci začali s těmi svými Turnvereiny [6](#) a začali proti nám štvát, plynul náš život v nerušeném poklidu. V létě jsme chodili na plovárnu, v zimě jsme bruslili a sáňkovali.

Jednoho podzimního dne roku 1938 jsem jako vždy šla do školy. Vstoupila jsem do třídy, posadila se a začala si vybalovat z aktovky věci. Moji spolužáci ale začali skandovat heslo „Juden raus!“, „Židé ven!“, tak jsem si věci zase pěkně naskládala do aktovky a s mým židovským kamarádem Leem jsme třídu opustili. Byli jsme jediní dva Židé ve třídě. Pamatuji si, jak jsem mu před školou řekla: „Nejhorší na tom je, že teď už zůstaneme navždy hloupí, s žádným dalším vzděláním už nemůžeme počítat.“ Já byla v sekundě, když jsem byla ze školy vypuzena. Má sestra to měla ještě horší, studovala v maturitním ročníku. Několik následujících dnů jsme strávily doma a nemohly jsme vyjít ani na ulici – venku pochodovala německá mládež, Hitlerjugend [7](#), a slušného člověka byste na ulici nepotkal. Moje odvážná maminka však dále chodila do práce. Jednoho dne, ještě na začátku září, se vrátila s tím, že si máme sbalit to nejnnutnější, protože v Krumlově už dál zůstat nemůžeme. Objednala taxi a poslala nás do Protivína, svého rodiště a města severně od hranice Sudet. Sama v Krumlově ještě zůstala s tím, že se pokusí zabalit naši domácnost. Je to zvláštní, ale musím se přiznat, že jsem o ni strach neměla. Dítě si asi plně neuvědomuje, jak moc může být situace nebezpečná, navíc jsem byla přesvědčena, že maminka si poradí se vším. Poradila si, navíc ji Spirovi, když opouštěli svou továrnu a stěhovali se do Prahy, nabídli místo pracovat několik hodin denně jako společnice staré paní Spirové. Maminka práci samozřejmě přijala, našla v Praze pro nás nějaké bydlení a my se z Protivína přestěhovali za ní do Prahy. Pár dní nato se náš domov stal součástí německé říše – Československo bylo donuceno přijmout potupnou dohodu a vzdát se svého pohraničí. Dodnes si vzpomínám na slzy v očích vojáků, kteří sice byli mobilizováni [8](#), ale vzápětí zase odvoláni a příležitost hájit svou vlast nedostali.

V Praze jsem znovu začala chodit do školy, kdežto má sestra už ve studiu nepokračovala. Místo toho se šla učit vařit a péct cukroví. Navštěvovala jsem školu na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad, je to taková velká budova a dodnes se v ní učí. Jenže za nedlouho byla moje školní docházka opět přerušena – patnáctého března 1939 se na vratech školy objevil nápis, že až do odvolání se výuka nekoná. Přijeli Němci, Československo bylo okupováno. Byl chladný, šedivý den a německé tanky kreslily černé čáry na zasněžených pražských ulicích.

Postupem času se mamčinina tvář stávala vážnější a vážnější. Nevím kde, ale někde se jí podařilo zjistit, že kdosi pomáhá židovským dětem dostat se do náhradních rodin v Anglii. A tak mě a sestru maminka vzala do kanceláře ve Voršilské ulici na registraci, potom jsme vystály dlouhatánskou frontu na pas a poslední červnový den jsem odjížděla z Wilsonova nádraží vstříc neznámému osudu. Měla jsem to štěstí, že jedna anglická rodina se rozhodla se mne ujmout. Mé sestře se rovněž podařilo do Anglie se dostat, jela v dalším transportu. V tom posledním, který Československo opustil.

Za války - pobyt v Anglii

Maminka mi nemusela před cestou nic moc vysvětlovat. Byla jsem přece už velká a věděla jsem, že situace je vážná. Rovněž cestou ve vlaku jsem cítila, že ve svých třinácti letech patřím k starším účastníkům transportu, a proto bych měla pomáhat v péči o mladší děti – ty dvě ženy, kterým Němci povolili jet s námi, nemohly na dvě stě padesát dětí vystačit. V kupé, kde jsem seděla, jelo i jedno batole. Jeho maminka nám ještě před odjezdem strčila do okna láhev s mlékem pro něj. Vzala jsem ji, postavila na lavici, jenže když se vlak rozjel, láhev se převrhla a mléko se vylilo. Zbytek cesty jsme pak to malé krmili čokoládami, kterými jsme všichni byli na cestu vybaveni. Když jsme přejížděli německé hranice, hrozně dlouhou dobu jsme na nich stáli. Čekání se nám zdálo být nekonečné a zmocňoval se nás strach. Po nádraží chodily německé uniformy a my z výrazu tváří

dospělých a úryvků hovoru pochopili, že jakési důležité dokumenty nejsou v pořádku, nebo snad dokonce chybí. Vše se nějak vysvětlilo, vlak se dal opět do pohybu a po dlouhých, nekonečných hodinách jsme přijeli do přístavu Hoek van Holland [Hook of Holland]. Nalodili jsme se na loď a když jsem vylezla na vrchní palandu lodní kabiny, měla jsem hrozný strach, že s ní ve spánku spadnu. 1. července jsme dorazili do Londýna. Shodou okolností to bylo v den narozenin mé maminky. Než si nás náhradní rodiče rozebrali, seděli jsme ve velké, zelené místnosti, snad tělocvičně. Kolem krku jsme měli cedulky se jménem a jasně si vzpomínám na svůj pocit ani ne tak smutku nebo nějaké tragédie, ale naprosté bezmoci. Tak si asi musejí připadat telata, když jsou oddělena od výživy a ochrany svých matek, předána do lidských rukou a vydána na milost lidským bytostem, říkala jsem si. Mých dětských kamarádů ubývalo a ubývalo, odcházeli se svými novými rodiči do nových náhradních domovů, až nakonec v celé velké místnosti zbylo nás několik, pro něž si nikdo nepřišel. Dovedete si představit, jak nám, malým poutníkům sedícím na svých kufrech, bylo úzko.

Ještě doma, v Československu, jsem dostala dopis od manželů, u nichž jsem měla bydlet. Věděla jsem tedy, že budu bydlet v Birminghamu u manželů Jonesových. Bohužel se jim nepodařilo si mě v Londýně vyzvednout, tak k nám přišel mladý muž a řekl: „Pojďte mládeži, já vás dovedu k vlaku a vaše rodiny si vás vyzvednou v Birminghamu.“ Až po letech, když jsem se s ním znovu setkala a věděla, o koho se jedná, jsem si uvědomila, že tento mladík byl Nicky Winton [9](#).

Jonesovi byli velmi milý, starší manželský pár. Bydleli na předměstí Birminghamu, kde provozovali trafikou spojenou s prodejem sladkostí všeho druhu a zmrzliny. Teta a strýc, jak jsem je oslovovala, byli ke mně velice laskaví a dostávala jsem od nich tolik zmrzliny, kolik jsem chtěla. Další mojí útěchou bylo, že Jonesovi měli doma fenku vlčáka Peggy. S ní jsem mohla mluvit česky a ona jediná mi rozuměla, když všichni ostatní ne. I když jsem se totiž před odjezdem nějaké základy angličtiny učila, přeci jen mé znalosti zdaleka nepostačovaly. A tak já jsem vůbec nerozuměla Angličanům a oni nerozuměli mně. Když si Jonesovi všimli, jakou náklonnost chovám vůči Peggy, náš domácí zvířecí se ještě rozrostl: přibyla kočička a andulka. Dalším člověkem, který se snažil sžívat s novým prostředím co nejvíce ulehčit, byl řeznický pomocník z vedlejšího krámu. Věkově jsme byli přibližně stejně staří a on, vždy, když si všiml mých slz, mě posadil na vozík své tříkolky mezi klobásy a maso a vozil mě po okolí. Byl to také můj první učitel angličtiny, a má angličtina se brzy začala podobat jeho. Problém byl v tom, že měl silný birminghamský přízvuk, o čemž jsem samozřejmě nevěděla, takže styl mé mluvy musel drásat citlivé uši.

Ve škole se mi líbilo a rychle jsem se se svými spolužačkami spřátelila. Mé anglické okolí se tedy ke mně chovalo velice mile a všemožně se snažilo pomoci mi zvyknout si na nové prostředí. Přesto jsem s tím měla velké problémy. Měla jsem problémy zvyknout si na Anglii a po návratu zvyknout si znovu na Československo. V Anglii mi hodně vadilo, že se klade větší důraz na formu než na obsah. Všichni říkají „sorry“, ale přitom jim to vůbec není líto. Také věta: „Tohle se nedělá,“ „That's not done“ mě vždy velice rozčilovala a nemohla jsem si na ni zvyknout.

Když se chýlil ke konci můj první školní rok v Anglii, chýlila se ke konci také má povinná školní docházka. Mělo to pro mě znamenat také konec mého dalšího vzdělání? Nechtěla jsem se smířit s tím, že po celý život už budu tak hloupá, jak jsem si tenkrát připadala. Jonesovi měli v plánu zřídit mi v jednom krámku obchůdek, v němž bych prodávala bavlnky, vlnu a hedvábí a učila lidi plést, háčkovat a vyšívat. Což o to, ruční práce jsem měla vždycky ráda, ale představa, že celý život budu jen sedět a vyšívat, případně prodávat vlnu? Naštěstí, řešení se našlo. Jonesovi by na to, aby mě vydržovali na nějaké střední škole, neměli prostředky. Prostředky dokázala obstarat paní Evelyn

Sturge, vlastně to nebyla paní, ale postarší neprovdaná dáma, která nás, emigrantské děti, chodila čas od času navštěvovat a zjišťovala, jak se nám daří. Prostě jednou přijela, zeptala se, jak se daří, pak se zastavila u nás ve škole a zase odjela. Několik dní nato přišla zpráva, že se nám z Birminghamu stěhovat do Rugby a že tam budu navštěvovat střední školu!!! Je velice dojemné vzpomínat na člověka, který mi to umožnil. Cestou do Rugby jsem se stavila na výročním shromáždění kvakerů [kvaker: příslušník náboženské společnosti odmítající obřady a tradiční dogmatickou teologii – pozn. red.] v Birminghamu a slečna Sturge mě seznámila s bělovlasým pánem s kulatou laskavou tváří. Pan Albright chodil o holi, když jsme se setkali, jen mě pohladil po vlasech a řekl: „Tak Ty jsi Ruth? Vida, vida.“ Později, mnoho let po jeho smrti, mi slečna Evelyne prozradila, že to byl on, kdo moje studium umožnil. Nepřál si, abych se o tom dozvěděla, pokud bude živ. Tak krásní lidé žijí mezi námi...

V Rugby jsem bydlela u rodiny Cleaverových. Pán se jmenoval Eric, paní Phyllis a měli dvě děti, Rusella a Rosemary. Později, když už jsem odcházela, se jim narodil ještě druhý syn Markus, ještě jsem pomáhala žehlit jeho plínky. A taky u nich bydlela krásná dlouhosrstá kouřová kočka Smoky. Jenže přeci jen, starat se kromě svých dětí ještě o jedno emigrantské představovalo pro průměrnou anglickou rodinu za války zátěž. Hlady jsme sice netrpěli, ale jídlo bylo na příděl. A tak se stávalo, že se o nás, emigrantské děti, staralo více rodin a my mezi nimi pendlovaly. Bylo to tak jednou za půl roku nebo za rok, čili ne nějak extrémně často, ale přeci jen, když si konečně člověk na svůj nový domov zvykl, stěhoval se zase jinam. Já takto bydlela u Cleavrových a u Boagových. Jack Boag byl jen o patnáct let starší než já a svou ženu Isabelu si vzal krátce před tím, než jsem k nim přišla. Bydleli v překrásném bungalovu na okraji Rugby a z oken jejich jídelny byl výhled na louky a pole zralého obilí. Abychom se mohli toho krásného pohledu dosyta nabažit, sedávali jsme všichni tři z jedné strany jídelního stolu a krmili nejen tělo potravou, ale zároveň i ducha krásou.

Městečko Rugby leží nedaleko od Coventry, a tak když bylo Coventry vystaveno ničivým německým náletům, i Rugby si zažilo své. Byl to velice nepříjemný pocit, když nám nad hlavami přelétávaly německé bombardéry. Jack byl členem hasičského sboru a vždy, když byl odhoukán nálet, vzal si ochranu helmu a baterku a šel do služby. Já s Isabelou jsme se mezitím schovaly pod schody do podkroví a pletly ze škrábavé khaki vlny šály, rukavice a ponožky pro vojáky. Když bylo Coventry po několika nočních náletech téměř srovnáno se zemí, Boagovi k nám jednoho rána přivezli starší manžele z Coventry a jejich duševně nemocnou dceru, kteří přišli o střechu nad hlavou. Protože ta paní byla upoutána na lůžko, Jack s Isabelou jim dokonce přenechali svou ložnici. A tím výčet nových obyvatel našeho domu v této době nekončí. Moje sestra Eva chodila v Anglii do školy pro ošetřovatelky při ortopedické nemocnici v Birminghamu. V době náletů na Coventry vypomáhala v nemocnici v Rugby a i jí umožnili Boagovi u nás bydlet, sdílela se mnou můj malinký pokojík. Tenkrát mi tohle všechno připadalo zcela přirozené, ale když se dnes podívám zpět, cítím hluboký obdiv ke svým pěstounům, kteří mi svým postojem a jednáním ukázali téměř nedostižný příklad nesobecké služby. Rozhodně nasadili latku mého překážkového běhu životem hodně vysoko.

Boagovi se hlásili, stejně jako slečna Sturge a pan Albright, ke kvakerům. Mimo to ale byli i metodisté, takže jsme chodili v neděli na bohoslužby jak k těm, tak k těm, a nic zvláštního na tom nebylo. S nikým z židovské společnosti jsem se nestýkala, žádná příležitost se k tomu ani nikdy nenaskytla. Víím, že Nickymu Wintonovi jacísi rabíni vyčítali, že dává židovské děti na výchovu do křesťanských rodin. Nicky jim na to odpověděl ve smyslu, jestli je jim milejší mrtvé židovské dítě

než židovské dítě dané na výchovu do křesťanské rodiny, tak jemu rozhodně ne a ať dělají oni sami něco pro jeho záchranu.

Škola, na níž jsem studovala, byla elitní Rugby High School. Líbilo se mi tu velice, jednak jsem tu měla svou milovanou přítelkyni Anne, jednak svou milovanou učitelku Connie Everetovou. Anne Heidenheimová byla se mnou na stejné lodi. Také to bylo židovské dítě, které bylo posláno do emigrace, na rozdíl ode mě však z německého města Chemnitz. Já jí říkala „Ducky“, ona mě „Dicky“. Každý den jsme se setkávaly na půli cesty do školy a pak jsme, držíc se za ruce, jely dále společně. Anna byla o rok starší než já. Moc jsem toužila být s ní ve stejném ročníku, a díky tomu, že jsme měli uznalou ředitelku naší školy, bylo mi to umožněno. Seděly jsme ve stejné lavici, půjčovaly si oblečení, dělily se o jídlo i o všechny své starosti a radosti. Connie Everetová vyučovala biologii a svou lásku k ní jsem přenesla i na její předmět. Nejsem si tím úplně jistá, ale je možné, že Connie jsem tak moc zbožňovala i proto, že měla určité shodné rysy s Marthou, mou učitelkou z obecné školy. Jednoho dne jsem byla pro nachlazení a teplotu poslána ze školy domů, abych se vypočila. Cestou jsem míjela knihovnu, a tak mě napadlo, že bych si mohla půjčit nějakou knihu, aby se mi lépe stonalo. Přistoupila jsem k polici a namátkou po nějaké sáhla. To, co jsem vytáhla, byl životopis Louise Pasteura. Už dávno jsem přestala věřit na náhody. Existuje vesmírný plán a ten, kdo je jeho autorem, je také jeho dramaturgem a režisérem. My jsme pouze herci na jevišti života. Kdo jiný mohl vést ruku usmrkané, ukašlané patnáctileté školačky? Jedna věc je jistá: Od toho dne jsem věděla, že chci být mikrobiologem a nic jiného už nepřicházelo v úvahu. Mikrobi, kteří žijí všude kolem nás i uvnitř našeho těla a jsou tak malí, že je nerozezná ani nejostřejší lidské oko, mě natolik fascinovali, že mi zájem o ně vydržel po celý život a do každého nového dne mého aktivního života přinášel radost a pocit uspokojení.

Své studium na Rugby High School jsem ukončila zkouškou zvanou Oxford School Certificate. Boagovi se stěhovali na venkov, a tak jsem se znovu vrátila ke Cleaverům. Pochopitelně jsem se snažila co nejdříve najít si práci, abych už dále nezatěžovala rodinný rozpočet. Mojí prioritou byla práce v laboratoři, obeslala jsem jich několik desítek se svou žádostí, ale bez úspěchu. Byla válka a státní instituce měly zakázáno zaměstnávat cizince. A tak jsem nastoupila do místní drogerie... Když mi bylo sedmnáct, dostala jsem ten nejkrásnější dárek k narozeninám. Dopis od Boagů, kteří se mezitím přestěhovali z venkova do Londýna, a psali mi, že se můžu přestěhovat opět k nim a nejen to: Jack pracoval v nemocnici v Hammersmith a hovořil o mně s přednostou bakteriologického oddělení. Zrovna urgentně sháněli novou sílu do bakteriologického oddělení a pan přednosta se rozhodl obejít v mém případě zákon a přijmout na to místo mě!!! A já na toto místo nastoupila a byla jsem absolutně šťastná...

Jenže hlavnímu laborantu a mému nadřízenému se můj sen stát se laborantkou moc nezamlouval. Pořád mě popichoval tím, že mám na víc, než abych dělala navždy laborantku, ještě k tomu v Anglii, kde jsou platy laborantů velice nízké. Tlačil na mě, abych se snažila dále studovat a za tímto účelem požádala československou exilovou vládu o stipendium. Jenže já to odmítala, stála jsem si za tím, že prostě chci zůstat tam, kde jsem a získat kvalifikaci laboranta. A tak, když jsem se neměla k tomu já, navštívil naše exilové ministerstvo on. Od tamějších úředníků se dozvěděl, že se právě otvírá československá exilová škola ve Walesu, že mám nastoupit na ni a dodělat si tam českou maturitu, kterou budu stejně po návratu domů potřebovat. O mém stipendiu se bude uvažovat až po maturitě, pokud do té doby neskončí válka.

Snad nemusím moc zdůrazňovat, že jsem neměla nejmenší chuť laboratoř opouštět. S těžkým srdcem, ale přeci jen, jsem se na podzim 1943 odebrala do Llanwrtyd-Wellsu, kde jsem v československém gymnáziu internátního typu strávila dva přátelské roky, na které moc ráda vzpomínám. Naše společnost byla pestrá: většinu studentů představovaly děti z dětských transportů, kterým, stejně jako mně, zachránil život Nicholas Winton. Část z nás byla také dětmi vojáků a letců, kteří sloužili v britských ozbrojených jednotkách, nebo dětmi úředníků a vysokých představitelů československé exilové vlády. Po dvou krásných letech jsem zde odmaturovala. Byl květen 1945, konec války.

Moc informací o tom, co se děje doma, jsme neměli. Přesto jsme tušili, že se nejedná o nic pěkného. Všichni jsme žili v nejistotě, jaký osud potkal naše blízké a já si dodnes přesně pamatuji na den, kdy jsem se dozvěděla, co je s maminkou. Byl to jeden z těch nejšťastnějších dnů v mém životě. Pošta se ve škole rozdávala při obědě v jídelně. Jednoho květnového dne jsem obdržela korespondenční lístek psaný tužkou a ohranovaný první československou známkou po šesti letech. Byl od jednoho známého naší rodiny, který se jako voják vrátil do vlasti hned po Dni vítězství a setkal se v židovském ghettu v Terezíně [10](#) s mou maminkou. Moje nejsmělejší naděje se splnila, moje nejhoroucnější modlitba byla vyslyšena. Dalších několik týdnů, které mě dělily od naší repatriace 25. srpna a následného setkání s maminkou na nástupišti ústeckého nádraží, jsem prožívala v jakémsi transu, jako bych se vznášela v růžovém oparu štěstí a moje nohy se sotva dotýkaly země. Vše, co si dovedu jasně vybavit, je, že v onen velký den jsem chtěla vypadat co nejlépe a vzala jsem si jasně červenou rádiovku, jakou nosil maršál Montgomery, která mi odlétla z hlavy a kutálela se po perónu v okamžiku, kdy jsem já vletěla mamince do náruče. Setkaly jsme se v Ústí nad Labem, bylo tak nějak na půl cesty mezi Prahou a Teplicemi, kde maminka po válce bydlela. Moje sestra tou dobou už byla doma, jakožto zdravotnice se vrátila hned po skončení války a pomáhala v Terezíně likvidovat epidemii tyfu.

Jaký byl osud mé rodiny poté, co jsem odjela do Anglie? Maminka s babičkou musely opustit náš pražský byt a přestěhovaly se do jakéhosi malého kumbálku v Kouřimské ulici, kde žily až do maminčiny deportace do Terezína. Deportováni byli vlastně téměř všichni členové mé rodiny, až na rodinu tety Idy, která závčas stihla emigrovat do Spojených států, rodinu strýčka Huga, která emigrovala do Norska, a na babičku Marii Kohnovou. Babička zemřela krátce po odjezdu maminky, asi smutkem, v židovské nemocnici v Praze na Starém Městě. Bohužel, z těch, co šli do Terezína, velká většina šla i dále, a tak z rodiny nikdo další nepřežil. Přežila maminka, v Terezíně pracující jako laborantka u rentgenu, a to díky svému bratranci Arnoštovi. Arnošt byl inženýr a měl na starosti terezínskou vodárnu. Zatajili totiž, že jsou bratranec a sestřenice, a uzavřeli v Terezíně sňatek. Díky tomu maminka v Terezíně zůstala a dál už nešla.

Po válce

Po návratu do Československa mě nejvíce překvapilo, jak byla všechna česká města a náměstí malá a jak úzké bylo Václavské náměstí v Praze a všechny krumlovské uličky v porovnání s obrazy, které po všechna léta žily v mé paměti. V Československu byl nedostatek úplně všeho: potravin, teplého oblečení a bot, elektrického proudu i veřejné dopravy, ale to mi tolik nevadilo. Co se mě dotýkalo mnohem bolestněji, byla mentalita mých spoluobčanů. Zvykla jsem si na anglickou zdvořilost a trpělivost, na způsob, jak ukázněně stáli ve frontách, a nedokázala jsem se rvát dopředu a vybojovat si místo v přeplněné tramvaji, autobusu či vlaku. Všechny dopravní prostředky byly v té době skutečně přeplněné a s ničím si nezádaly s obrázky z přeplněné Indie s cestujícími

visícími v hroznech kolem dveří a oken vagónů jako bobulky tmavého vína.

Zatímco do Anglie jsem odjížděla s jedním kufrem zavazadel, domů jsem se vracela se dvěma. Tudíž jsem mohla říct, že jsem si vlastně polepšila, nasbírala jsem v Anglii nějaké ošacení, které jsme dostávali od Červeného kříže, a pak také nějaké knihy, od nichž jsem se nemohla odloučit. Jenže moc velká sláva to nebyla. Pamatuji si, že velkým problémem byly zimní boty. V Anglii totiž nikdy nějaká příliš tuhá zima nebyla, proto stačily polobotky, kdežto tady mrzlo pořádně. Mamince se podařilo někde sehnat načerno kůži, a tak mi z ní nechala u ševce ušít takové holiny na míru. Z Anglie jsem si přivezla také omrzliny. Angličané totiž, jak jsou přesvědčeni o tom, že pořádnou zimu nemají, měli v domech jen jednoduchá okna a jedno jediné topení, tím je krb. A tak vždycky, když jsme přišli zvenku promrzlí, honem jsme spěchali ke krbu, natáhli k němu ruky a snažili se ohřát. Omrzliny se mi udělaly hned ten první rok, a vydržely několik let. Jsou to takové velké boláky, které hodně svědí. Já je měla jen na nohou, kdežto má přítelkyně Anne i na rukách.

S pocitem vlastenecké pýchy jsem se zapsala jako posluchačka přírodovědecké fakulty staroslavné Karlovy univerzity v Praze. Těžko by asi pochopili dnešní studenti, co pro mne tehdy znamenalo, že naše česká univerzita přežila německou okupaci a šest let války, že jsem tuto hrůznou dobu přežila i já a že mi bylo dovoleno vstoupit na akademickou půdu, založenou tak osvíceným a moudrým panovníkem, jako byl náš Otec vlasti Karel IV. [Karel IV. (1316 – 1378): český král, od 1355 římský císař – pozn. red.], k němuž dodnes chovám velkou úctu a obdiv. Obor, který jsem si vybrala, byla, jak jinak, mikrobiologie. A dodnes jsem přesvědčena, že to byla správná volba, je to krásný obor, je to vzrušující, je to zajímavé a pro ženu velmi vhodné zaměstnání. Nejsou u něj noční, víkendové směny... Našla jsem si podnájem u pražské rodiny výměnou za to, že jsem obě dcery učila anglicky. Doufám, že moje služba byla lepší než kamrlík, který mi byl přidělen v krásném buržoazním bytě na Nábřeží Legií na Smíchově. Byl to malý kumbál za kuchyní, zřejmě míněn pro služebnou, a nebylo tam žádné topné zařízení. Během první zimy v Praze jsem tedy pořádně trpěla a moje omrzliny z Anglie se mě za tu první zimu v Praze dost natrápily. Přednáškové místnosti na fakultě, stejně jako vlaky, kterými jsem jezdila každý pátek za maminkou do Teplic, bývaly přeplněné a v mnohých vagónech chyběla skla v oknech. Když jsem se jednou dostala do takového podchlazeného vagónu a seděla celá zkrhlá v průvanu, potkala jsem dalšího anděla, který vkročil do mého života. Byl to starší pán bez jediného zvláštního rysu, který by se mi zapsal do paměti, kromě jeho vzácné laskavosti. U toho rozbitého okna mi tehdy slíbil, že mi příští pátek přinese na nádraží elektrická kamínka. Říkal, že je může snadno postrádat – a opravdu mi je za týden přinesl. Ještě dnes ti, můj anděle, děkuji, protože za nějakou hodinu angličtiny navíc jsem je směla ve svém kumbále zapínat, a tak jsem tu první zimu přečkala bez úhony.

Jakmile to šlo, našla jsem si práci v diagnostické laboratoři při nemocnici v pražském Motole. V té době jsme vyšetřovali mnohé poválečné infekční choroby. Mezi malými dětmi řádl záškrť, mnoho mladistvých i starých lidí trpělo tuberkulózou. O laboratorní diagnóze záškrťu jsem později psala svou disertační práci, abych získala doktorát na přírodovědecké fakultě. Na tuberkulózu tehdy umíralo tolik lidí, že se na naší prosektuře pitvalo několik případů denně. Jen velmi špatně těsnící staré dveře oddělovaly bakteriologickou laboratoř od pitevny, a skutečně během let 1945 – 1948 se všichni zaměstnanci prosektury, s výjimkou primáře patologa a mne tuberkulózou nakazili. Snad aby nám byla nebezpečnost této práce částečně kompenzována, dostávali jsme mimo běžné potravinové lístky ještě zvláštní přídavky, tuším, že to bylo třicet vajec, nějaké máslo a nějaké mléko na měsíc, jestli i maso, to už si nevzpomínám. Ale tyhle zvláštní lístky jsem vozila domů

naším do Teplic, protože ti byli po Terezíně pořádně vyhladovělí a žádné zvláštní pomoci se nedočkali.

Nikdy jsem nebyla moc vášnivou čtenářkou, snad s výjimkou několika období ve svém životě, kdy jsem napřed hltala knihy Axela Muntheho, potom romány Romaina Rolanda, později Franze Werfla a posléze Dostojevského. Když jsem jedním dechem přečetla všechny jeho romány a dospěla jsem k jeho deníku, byla jsem šokována jeho antisemitismem a zklamána jeho názorem, že Rusko spasí svět. Jinak jsem se snažila kromě sledování odborné literatury také čas od času rozšiřovat svůj obzor. Jednoho dne jsem začala číst i Schopenhauera. Musím přiznat, že moc daleko jsem se v té četbě nedostala, ale neviditelná ruka musela neviditelným prstem ukázat právě na to místo, které jsem měla číst a které se nesmazatelně vrylo do mé paměti. Byla to hluboká moudrost, která se vztahovala k mému prvnímu manželství, a z pohledu retrospekce bych řekla, že mohla ovlivnit i volbu mého partnera. Schopenhauer věří, že mladého člověka přitahuje právě ten partner, kterého je třeba, aby se z jejich spojení mohlo narodit přesně to dítě, po němž touží nebo které je mu souzeno. To je hlavní silou, která zažehává první lásky u nezkušených mladých dvojic a zřejmě už nepůsobí při volbě partnera v zralejším období života. Protože jsem se s antisemitismem setkala již v mládí a věřila jsem, že můj budoucí manžel bude muset být se mnou jedno tělo a jedna duše, trpěla jsem fixní ideou, že si musím vzít za manžela Žida. Ne proto, že ortodoxní víra zakazovala smíšené manželství. Jednak jsem vyrůstala v liberální židovské rodině, jednak mne odjakživa zákazy, pro něž jsem nemohla najít žádné opodstatnění, spíše nutily, abych je porušovala. Ale nedovedla jsem si vůbec představit, že by mi „část mého těla a duše“ mohla někdy můj židovský původ vyčíst. Je možné, že ale hlavní důvod byl tehdy ještě hluboko zasunutý v mém podvědomí. Byla jsem si vnitřně jistá, že budu mít alespoň dvě vytoužené děti, kluka a holčičku, a že budou mít typicky židovské tmavé oči a černé kudrnaté vlasy.

Se svým prvním manželem, Ing. Hanušem Eislerem, jsem se setkala v roce 1946 brzy po jeho návratu z emigrace ve Spojených státech. Byl to známý z dětství mé spolubydlící na kolejích Evy. Až do této doby byly všechny moje první lásky a přátelství platonické. Jeho americké chování se lišilo od mé puritánské výchovy a když mě dostal do postele, nabyla jsem přesvědčení, že si ho musím vzít.

Brali jsme se v listopadu 1947 v Clam-Gallasově paláci na pražském Staroměstském náměstí. První měsíce po svatbě jsem byla opravdu šťastná. Museli jsme hodně šetřit, protože jsme oba měli malé platy, ze kterých jsme si museli zařídit domácnost. Protože v té době bylo všechno ještě nedostatkovým zbožím, byli jsme vždy šťastni, když nám někdo dal něco, co už nepotřeboval. Radovali jsme se z každé kovové kostry na lůžko, staré matrace nebo kusu koberce. Koncem prosince 1948 se nám narodil syn Petr a já pracovala až do doby, než mi lékaři naléhavě radili, abych kvůli nebezpečí infekce odešla na mateřskou dovolenou dříve. I ve studiu jsem pokračovala externě, protože středem mého zájmu byl náš usměvavý a velmi živý synek.

Bohužel, po synově narození kulminovaly problémy v našem manželství. Už když jsem si svého prvního muže brala, nemohly mi uniknout jisté rysy v jeho povaze, z nichž se dalo tušit, že život s ním nebude procházkou růžovým sadem. Jenže když je člověk zamilován, a to já jsme tehdy opravdu byla, pohybuje se ve vyšších sférách a jeho nohy se sotva dotýkají země. Myslím, že Hanuš v žádném případě nebyl špatný člověk. Bohužel ale trpěl silným komplexem žárlivosti, který byl namířen na celé naše široké okolí. Snad tomu zavadalo příčinu i to, že vyrůstal jako jedináček. Německý psycholog Alfred Adler rozvinul teorii, podle níž se musí mladší sourozenec vyrovnat s

touhou po moci, protože pochopitelně chce zvládnout tolik nebo ještě více než jeho starší sourozenec, zatímco starší dítě se musí naučit nežárlit na toho mladšího za to, že je mu jako novému přírůstku do rodiny věnována větší pozornost. Když děti vyrůstají spolu, naučí se přirozenou cestou, jak se s oběma problémy vyrovnat, a také se u nich zeslabuje dětský egocentrismus, který je samozřejmě u jedináčků výraznější. Dalším důležitým faktorem je, že se děti naučí toutéž přirozenou cestou s ostatními se o věci a pozornost v rodině dělit. Hanuš tuto příležitost neměl a později, jako mladý muž, manžel a otec už nedohnal to, oč v dětství přišel. Zpočátku žárlil dokonce na svou matku, když jsem nelibě nesla jeho nedůstojné chování vůči ní a často jí stranila, pak na mé přátele, když jsem si například dovolila pohostit je smaženými vajíčky, sestávajícími z více vajec, než bylo v naší skromné domácnosti prý obvyklé, no a po narození syna velice nelibě nesl, když mi maminka nebo sestra přišly pomoci. Situace nebyla lehká, já jsem ale byla přesvědčená o tom, že všechno zvládnu a každopádně jsem si přála druhé dítě. Hanička se narodila, když jsem dokončila školu a Pěťovi byly tři roky.

Asi po roce jsem chtěla znovu nastoupit do práce. Shodou okolností to bylo v době, kdy v Sovětském svazu probíhal politický proces se židovskými lékaři [11](#). Další shoda okolností byla, že jeden z nich se jmenoval Adler, stejně jako já za svobodna, což stačilo k tomu, že jsem žádnou práci nemohla najít. Tohle je příklad antisemitismu, se kterým jsem se setkala po válce. I když jsem odpovídala na inzeráty, nabízející místo mikrobiologa, po určité době přišla zamítavá odpověď. Můj přítel František, který měl jako novinář přístup ke kádrovým materiálům, mi odhalil příčinu mého neúspěchu. Pomohl mi primář motolské nemocnice, který zajistil, že jsem do Motola nastoupila jako laborantka. Až když se změnil ředitel, mohla jsem přejít na místo mikrobiologa. Dostala jsem přidáno a dokonce mi bylo slíbeno vyrovnání platu tři měsíce dozadu, jenže do toho přišla měnová reforma [12](#) a z peněz nebylo nic. Přesto musím uznat, že naše chudoba mě trápila mnohem méně než vztahy v našem manželství. Jednoho dne, když jsem opět jela nevytopenou tramvají do Motola do práce, jsem se zasnila. Pak jsem se probrala a vyděsila se opravdu pořádně, když mi došlo, o čem jsem snila: o tom, že vypukla třetí světová válka, že Honzu povolali do armády a já – při tom cítila úlevu! Vyděsilo mě, že na něco takového můžu myslet s ulehčením, na druhou stranu jsem se ale přiměla postavit se k pravdě čelem. Musela jsem si položit tu nejtěžší a nejbolestnější otázku ze všech: Jak je možné, že už ho nemiluji? Až do té doby jsem věřila, že láska je věčná, nikdy neumírá. Vlastně až později jsem pochopila, že lidská láska je cit, a ten podléhá změnám, na rozdíl od čisté lásky Boží, která je stav a nic jí neotřese. Pomalu jsem si začala uvědomovat, že za osm let manželství se mému muži podařilo dosáhnout svou žárlivostí toho, že jsem k němu už nic necítila.

Zkrátka a dobře, když se náš vztah vyhroutil a já našim dětem nemohla zajistit klidný, radostný a bezpečný domov, rozhodla jsem se odejít. Naši přátelé a později i advokáti mi radili, abych se za každou cenu snažila manželství zachovat, a já si pamatuji, jak jsem jim zdvořile odpovídala, že se budu ráda řídit jejich radou, jaký mám nosit účes nebo jak dlouhá má být sukně, ale prosila jsem je, aby se mě nesnažili ovlivňovat při tak životně důležitém rozhodnutí. Potom nastala dlouhá peripetie našeho rozvodového řízení. Potupně jsem se musela vydat na ministerstvo zdravotnictví a tam žádat, aby mě přeložili někam, kde bych dostala alespoň jednu místnost pro sebe a děti. Stalo se, byla jsem přeložena do sovětského sanatoria v Karlových Varech [13](#). Odtud zmíním jen dva zážitky, jednak vzpomínku na muže, který poměrně otevřeně hovořil a poměrech panujících v Sovětském svazu a divil se, proč že chceme ve všem předejít svého velkého bratra, což bylo naše heslo, když například naše sociální zařízení, od mateřských školek po nemocnice, jsou na mnohem vyšší úrovni než ta sovětská. Byl to Maestro Mravinskij, velký dirigent a velký, odvážný člověk. Další

vzpomínka je na nařízení, podle něž jsme museli při odchodu pacienta napočítat v jeho krevním obrazu více krvinek i hemoglobinu, než jich měl při svém příchodu. Pravda se totiž u komunistů moc nenosila. Dokonce nás na večerní škole marxismu-leninismu, která byla pro vysokoškoláky povinná, učili rouhačské tezi, že pravda se mění s podmínkami a časem.

Rozvodové řízení se protáhlo na neuvěřitelně dlouhých sedm let a myslím, že jeho nejsmutnější částí byl zápas o naše děti. Opět v něm měla slovo komunistická strana [14](#) a její ideologie. Jak Honza, tak jeho maminka byli komunisté a po svatbě se jali ideologicky vzdělávat i mě. Já sama do té doby o politiku ani nezavadila, ale protože jsem se v anglické společnosti setkala jednou nebo dvakrát s třídní diskriminací, souhlasila jsem a podala jsem si přihlášku do Komunistické strany. Během dvou let kandidatury jsem byla pilně přesvědčována, abych ukončila své členství v židovské náboženské obci. Když prý žádný Bůh není, nač být v nějakém takovém spolku? Jenže to jsem zase já nehodlala udělat, zejména kvůli solidaritě s tucty příbuznými a známými, kteří zemřeli jako oběti nacismu, tehdy ani ne tak kvůli nějaké silné víře v Boha. Věřila jsem v Lásku, která nás celý život vede a učí, ale v té době jsem ji ještě nenazývala Bohem. Ani nevím, z jakého důvodu, ale po dvou letech kandidatury soudruzi moje židovství překousli a do strany mě přijali. Svému členství vděčím za to, že děti byly celých těch sedm let, kdy jsme se rozváděli, se mnou. Jinak by mi asi byly odebrány už dříve. Takto k odebrání došlo až v době, kdy jsme se přestěhovali do Ústí nad Labem, kde jsem začala pracovat na virologickém oddělení tamní Krajské hygienické stanice. Mému bývalému manželovi a tchýni se totiž podařilo přesvědčit soud, aby je svěřil do péče jejich. Odůvodnění bylo, že zatímco babička z otcovy strany je stranička, a tudíž styk s ní je chválihodný, babička z matčiny strany ve straně není, a proto je nutno styku s ní zamezit.

Nyní nastal ten zběsilý kolotoč, kdy já jsem nebyla ochotna za žádnou cenu se svých dětí vzdát, a kdy ani můj bývalý manžel a jeho matka nehodlali couvnout. Bohužel, chodila jsem od soudu k soudu a vždy prohrávala. Odvolala jsem se až k Nejvyššímu soudu a úředník, který si mě vyzvedl na vrátnici, se mnou nastoupil do páternosteru a jezdil se mnou pořád dokola. Bylo mi divné, že nevystupujeme, ale on pak začal hovořit: „Podívejte se, paní, Vy máte ráda svoje děti a já mám svoje děti také rád. Proto Vám něco řeknu a budu spoléhat na to, že to zůstane mezi námi. Prostudoval jsem Váš spis a je mi jasné, že to rozhodnutí je nespravedlivé a odnětí z Vaší péče neopodstatněné. Chci Vám ale říct, že spor nemůžete vyhrát. Vaším oponentem je totiž tajná policie [15](#).“ Pak mi došlo, že ve své kanceláři mi tohle říct nemohl – určitě byla prošpikována odposlouchávacími zařízeními. Děti přesto zůstávaly u mne, čas od času nás navštívila pracovnice úřadu péče o mládež, pohovořila s nimi, zeptala se jich, kde chtějí být, ony vždy řekly, že se mnou, a tak byl na čas zase klid. Až do dne, kdy mi jednou zavolala do práce paní ze sociální péče a rozčileným hlasem povídá, že můj muž, vyzbrojen kopií soudního rozhodnutí a za asistence své matky a dvou SNBáků [16](#) vyzvedl děti ze školy a odvezl neznámo kam. Ve škole z toho bylo velké pozdvižení, protože otec vlekl Petra násilím po schodech a malá Hanička šla za nimi mlčky jako beránek a po tváři ji tekly slzy. Děti byly v Praze a já zůstala v Ústí se svou velkou bolestí a oprávněnou starostí o ně. Neuběhlo ani deset dní a Petr utekl z Prahy a vrátil se do Ústí. Omlouval se, že Hanu nemohl vzít s sebou ze strachu, že by se jeho útěk prozradil, ale galantně nabídl, že pro ni pojedje. Dovedla jsem si představit, jak muselo být Haničce samotné v Praze smutno, a tak jsem se tam za ní vydala do školy. Jenže ve škole jsem ji nezastihla, otec ji někde ukryl. Ted' přistoupila k činu moje malá, statečná dcera. Ze své pokladničky na desetiáky vybrala přesně tolik peněz, kolik jí stačilo na poloviční lístek z Prahy do Ústí, a v pořádku přijela domů. Tak vlastně děti samy rozhodly o tom, že u mě mohly zůstat. Věci se potom totiž ujal uliční výbor, to byla místní

organizace občanů, která oficiálně pod záštitou, ve skutečnosti pod komandováním Komunistické strany, měla na starosti místní občanské záležitosti a dohled nad chováním občanů v daném okrsku) a rozhodl, že děti zůstanou definitivně se mnou.

Jak jsem se již zmínila, pracovala jsem nejprve jako laborantka, posléze jako doktorka přírodních věd na prosektuře v nemocnici v Motole v Praze. V Karlových Varech jsem rok pracovala na biochemii v sanatoriu Imperial a odtud jsem přešla na místo vedoucí virologického oddělení Krajské hygienicko-epidemické stanice v Ústí nad Labem. V té době se u nás testovala vakcína proti poliomyelitidě, neboli dětské obrně. To byl velký průlom do tehdejší imunologie a pro nás vzrušující projekt. Dva američtí lékaři našli způsob, jak zachránit tisíce dětí od smrti nebo celoživotního postižení obrnou, a potřebovali tuto novou vakcínu vyzkoušet. Naše zdravotnictví bylo za socialismu vysoce organizované. Každé dítě muselo být registrováno a mělo na dětském zdravotním středisku svůj záznam. Ochranné preventivní očkování bylo pro všechny povinné, a bylo uzákoněno, že kdo se na písemnou výzvu se svým dítětem k očkování nedostaví, má být předvolán na policii. To bylo přesně to, co bylo pro tento projekt třeba. Doktor Salk, americký lékař, který se svým kolegou Dr. Sabinem vakcínu vyvinul, přijel dokonce do Československa osobně, aby podepsal příslušnou dohodu. Vakcína se podávala perorálně a naše virologické laboratoře prováděly tisíce zkoušek dětských stolic na přítomnost oslabeného viru v různých intervalech po jejím podání. Bylo s tím spojeno mnoho práce, ale celá akce byla úspěšná a ukázala se být velkým požehnáním pro miliony dětí a jejich rodiče. Díky ní jedna z nejobávanějších dětských nemocí prostě zmizela ze světa.

Práce na tomto pracovišti mě velice bavila, i když musím přiznat, bavila by mě víc, kdyby se tu tak zřetelně neprojevovala absurdita socialistického zřízení. V této době byla aktivita a moc stranické organizace v našem ústavu na vrcholu. Cokoli si její funkcionáři přáli, a samozřejmě cokoli si přáli ti výše postavení ve stranické hierarchii, muselo být jednomyslně odsouhlaseno a provedeno. Tak když jednou přišlo nařízení, že jeden mladý kolega, kterého jsem poznala jako dobrého a pracovitého člověka, má být z politických důvodů z ústavu vyhozen, byla jsem jediná, kdo se vzeprel zásadám tzv. stranického demokratického centralismu, tedy tomu, že se menšina podrobí většině, a proti jeho vyloučení jsem hlasovala. Další můj konflikt se systémem přišel, když jsem odmítla hlasovat pro jednotnou kandidátku ve volbách do stranického výboru, ale vrchol našich vzájemných střetů nastal až ve chvíli, kdy na naše pracoviště nastoupila mladá doktorka hygienička. Hygienická lékařská fakulta byla založena v dobách socialismu a dávala komunistům a jejich sympatizantům snadnější možnost získat vysokoškolský titul. Paní doktorka si brzy začala počínat jako vedoucí oddělení, a když jsem ji přistihla, jak svými nesterilními prsty vybírá sterilní stříkačku z vody, v níž se předtím půl hodiny vyvařovala, věděla jsem, že na tomto pracovišti dále zůstat nehodlám. Jenže kam jít dál? V Ústí mi zbývala jediná možnost: krajská laboratoř pro kultivaci mykobakterií, sídlící při detašované nemocnici plicních a respiračních chorob na kopci Bukově.

Shodou okolností právě tuto nemocnici spoluzakládal za první republiky můj milovaný strýček Hugo, tatínkův bratr, a vedl ji až do roku 1939, kdy emigroval do Norska. Zdejší pan ředitel mě po otázce, jestli nepotřebují mikrobiologa, okamžitě přijal, nastoupila jsem tedy v roce 1959 a odcházela až poslední den před svými padesátými pátými narozeninami, kdy jsem jako matka dvou dětí mohla odejít do důchodu. Vedle rutinních kultivací, izolací, zkoušek citlivosti na antituberkulózní látky a typizací různých druhů mykobakterií, zbýval ještě čas na různé pokusy a

výzkumné práce. Většina z nich se týkala zkrácení doby inkubace. Mykobakterie rostou mnohem pomaleji než ostatní mikroby, potřebují tři až šest, někdy dokonce devět týdnů, než utvoří kolonie na živných půdách bohatých na vaječnou bílkovinu a jiné živiny. Jednou jsem slyšela jednoho německého profesora prohlásit, že mykobakterie musí vydávat speciální prchavé esence, tresti, vibrace či cosi, co napomáhá krásným mezilidským vztahům. Snad tomu tak i je, ale rozhodně hraje roli ten jejich pomalý růst. Práce i pracovní poměry byly v tomto oboru klidné. Nikdo se nehonil, aby s nějakým světoborným objevem přišel jako první. Všichni se v přátelské spolupráci snažili podělit o svá vědecká poznání s ostatními kolegy. Vztahy v tomto oboru medicíny byly opravdu v dnešním egocentrickém světě vzácnou výjimkou.

Někde v pěti knihách Mojžíšových jsem kdysi našla zmínku, že Hospodin s ním mluvil nejen ve stavu bdělosti, ale i ve spánku. Sny hrály v mém životě důležitou roli. Když jsem se díky svému anglickému bratrovi Russellu Cleaverovi seznámila s dílem Carla Junga a jeho učení o snech, začala jsem si je poctivě zapisovat. Od té doby mě sny učily a ukazovaly mi cestu. Jednou jsem se na vernisáži dětských kreseb seznámila s mladým houslistou s bezelstným pohledem v modrých očích, a do tohoto Milana Hály jsem se zamilovala. Milan byl křesťan a přivedl mě k četbě Nového zákona, do té doby jsem četla jen Starý. Začala jsem číst a mé srdce roztálo. Zde bylo evangelium lásky vyjádřeno těmi nejdojímavějšími podobenstvími samotným vtělením lásky, něžným Nazaretským. Jenže, brzy jsem stála před palčivým problémem: Můžu já jako židovka něco takového přijmout? Nebyla by to vada charakteru, kdybych se tak nadchla křesťanstvím hned, když jsem se zamilovala do křesťana? A právě v té době se mi zdál sen. Byla jsem na koncertě, kde seděli odděleně židé a křesťané. Já byla mezi židy. Jenže moji sousedé dělali takový rámus, že jsem hudbu vůbec neslyšela, natož abych ji mohla vnímat. A tu přišel můj strýc Hugo, vzal mě za ruku a posadil mezi křesťany. S Milanem jsme se brali den před mými narozeninami v roce 1965. Milan byl anděl, doslova a do písmene, moje děti ho výborně přijaly. Strávili jsme spolu nádherných 41 let. Zemřel letošní léto, byli jsme právě spolu v lese na houbách, já jsem řekla: „tady je krásně“ a najednou slyším žuchnutí, Milan byl mrtvý. Taková krásná smrt je dopřána málokomu, a já jsem ráda, že zrovna Milanovi se jí dostalo.

Po slavném Pražském jaru [17](#), po vstupu spojeneckých tanků na naše území 21. srpna 1968 [18](#) a po okupaci naší země sovětským vojskem, po tom, co pan Alexandr Dubček [19](#) byl donucen abdikovat, čekalo všechny státní zaměstnance tragikomické mučení v podobě tak zvaných politických prověrek. Volím slovo „tragikomické“, protože když se dnes na to dívám zpátky, zdá se mi to jako neuvěřitelně hloupá fraška, že každý občan v okupované zemi měl odpovědět jednu stěžejní otázku, zda souhlasí se vstupem vojsk. Jenže to nebyla jen komická, nesmyslná hra. Byla to tragédie, protože téměř všichni zaměstnanci ze strachu, aby nepřišli o místo a nebyli pronásledováni, lhali, a tím okupantům vlastně potvrdili právo na nehorázné bezpráví, pod nímž jsme všichni úpěli.

Myslím, že prověrky začaly brzy po prvním výročí 21.srpna, kdy velká většina národa šla v ten den do práce pěšky v černém, na znamení smutku a protestu. Komunisté museli být vzteky bez sebe, ale nemohli nás pranýřovat, protože proti nošení smutku nebo chození pěšky nemohli nic namítat. Kromě toho nás tehdy takto šlo moc – stovky a stovky občanů v každém městě. Asi proto ti nahoře vymysleli prověrky, aby drželi lid ve strachu. Každý zaměstnanec musel přijít před komisi a odpovědět na tu nesmyslnou obávanou otázku o vstupu vojsk neboli bratrské pomoci, což byl oficiální název používaný pro ruskou okupaci. Většina lidí odpověděla, že ano, podepsala dodatečný

posudek ke kádrovému materiálu, načež mohli odejít z místnosti a zůstávali dále na svých pracovních místech. Když jsem přišla na řadu já, náš ředitel, který to se mnou nemyslel špatně, mi přečetl můj posudek a zeptal se, jestli jsem ochotná ho podepsat. První věta zněla: Soudružka Dr.R.H souhlasila s politikou strany jak před srpnem, tak i s politickou linií strany po roce 1968. Zprvu jsme myslela, že žertuje, a začala jsem se smát. Nebyl to žert a nakonec jsem skončila v slzách. Když jsem mu řekla, že nemohu podepsat něco, co nedává smysl a navíc to není pravda, pan ředitel se rozzlobil a položil mi tu obávanou otázku, které se možná právě tou formulací chtěl vyhnout, protože moje názory dobře znal. Byli jsme totiž docela dobrými přáteli, protože on miloval svého boxera a já pudly, a v době dubčekovského tání jsme si několikrát při venčení psů docela otevřeně popovídali. Odpověděla jsem, že se vstupem vojsk nesouhlasím. Ještě jsem se zeptala, zda účelem tohoto týrání je propouštění některých lidí z práce. Pan ředitel odpověděl, že ne, ale když četl konečnou verzi mého posudku, v poslední větě stálo: Doporučujeme soudružku ponechat ve funkci, kterou dosud zastávala. Neodpustila jsem si poznamenat, že můj předpoklad byl tedy správný. Atmosféra houstla. Řekla jsem mu: „Jestli mě tu nepotřebujete, tak mi to řekněte, a já půjdu pracovat jinač.“ To už bylo na něho příliš a odpověděl: „Můžete být ujištěna, že s posudkem, se kterým byste odtud odešla, Vás hned tak někde nezaměstnají.“ To už jsem byla v slzách, ale ještě jsem se ho zeptala, proč takto lidi týrá, jestli je tím někým donucován? Že přece vím, že před rokem smýšlel docela normálně. Před všemi členy toho smutného tribunálu byl soudruh ředitel nucen pronést větu, že byl tehdy pomýlený.

Tato hodina pravdy mě stála hodně peněz. Nejen, že jsem nedostala přidáno, když konečně vešla v platnost dlouho slibovaná a očekávaná reforma mezd ve zdravotnictví, ale přišla jsem i o příplatky, včetně tak zvaného „pohřebního“ za práci v kraji s nejvíce znečištěným ovzduším v celé republice. Avšak pro moje svědomí to znamenalo obrovskou úlevu. Ze strany jsem vystoupila v čase konfliktu Izraele s jeho sousedy. Na stranické schůzi se ve svém referátu někdo situaci věnoval a v následné diskusi prohlásil náš sanitář Bohoušek, původem Rus a stále ještě analfabet, že je přeci známo, že židé jsou jako krysy, které opouští potápějící se loď. Všechny oči se obrátily na mne a já jsem se červenala až po kořínky vlasů. Seděla jsem jako opařená a čekala, že někdo něco řekne. Nikdo neproněsl ani slovo. Využila jsem této příhody, abych se zbavila jha, které mě dlouho tížilo.

Myslím, že nejvíc mě páni soudruzi trápili v další souvislosti s okupací Československa, a to proto, že můj syn Petr se bezprostředně po ní rozhodl emigrovat. To si mě opět předvolali k výsledku a snažili se ze mě dostat, že utekl kvůli okupaci. Tenkrát jsem se tam rozplakala – dovedete si představit, jaké to je, když vám uteče dítě, nic o něm nevíte, a ještě oni vás tam takto týrají. Opakovala jsem, že nevím, proč utekl, že mě do svých plánů nezasvětil, což také byla pravda, oni ale byli neoblomní. Po několika hodinách jsem tomu člověku, co mě vyslýchal, řekla: „Prosím Vás, dovolu mi jednu otázku. Máte děti?“ Řekl, že ano. Zeptala jsem se ho: „Dovedete si představit, když vám syn uteče, Vy o něm nevíte, nemůžete mu pomoci, nevíte, co se s ním v tom světě děje, tak proč mě tady kvůli tomu týráte? Vy z toho máte nějaký užitek nebo co?“ Tak pak mě pustil, ale opravdu to bylo hrozné.

Petr šel do Kanady a já jsme se za ním podívala v pětasedmdesátém roce, když měl promoci. Nebyla to má první cesta na Západ, ale je pravda, že takových cest bylo poskrovnu. Vlastně poprvé jsem vyjela až v třiašedesátém roce. Předtím za mnou sice chodili z tajné policie s tím, že mám určitě na Západě mnoho známých, a že když pro ně (tajnou policii) budu pracovat, můžu se tam podívat bez problému. To jsem hrála hloupou, že na to nemám, že už si ani nepamatuji, koho

tam všechno znám... Pak znovu přišli, když jsem se rozváděla, to jsem zase argumentovala, že přeci nebudu nikam jezdit, když mi berou děti. Poprvé od války jsem se tedy dostala do Anglie v třiašedesátém roce, kdy mi tam jeden známý z ROH [20](#), slušný člověk, zařídil stáž. Po návratu jsem musela napsat o cestě zprávu a v ní, s kým z emigrantů jsem se setkala a co jsme dělali. Tak samozřejmě, zprávu jsem napsala v pěti vyhotovení, ale vše jen o laboratorních metodách, které jsem se tam naučila. Argumentovala jsem tím, že jsem celou dobu pracovala a pracovala, byla zavřená v laboratoři, čili jsem neměla na nic jiného čas. Jistěže jsem cestu využila k tomu, abych se setkala se svými dávnými přáteli, to jim tam ale přece nebudu vykládat. Co se ještě týče styku s vyšetřovateli, zjistila jsem, že když najdete lidskou notu i k tomu největšími špiclovi, tak se s ním nějak domluvíte.

Vlastně i způsob, jak jsem se dostala za Petrem do Kanady, je velice zajímavý. V tom mi pomohli moji věrní psi přátelé, konkrétně pudli, jejichž chovatelkou jsem se stala. Štěňata, která jsme odchovali, byla prostě neodolatelná. Jedno z nich jsme dali známému na tehdejší oddělení pasů a víz a záhy zatoužil po právě takovém štěněti i sám mocný šéf svého oddělení. Protože jsem Bobíka chodívala i pravidelně stříhat, stalo se a opravdu mi k umožnění cesty do zahraničí pomohl. Musela jsem ale slíbit, že nikomu neřeknu, že je to skrz psí známosti. Když jsem se v roce 1989 chtěla podívat za rodinou do Izraele, nic podobného už mi nepomohlo. Sice jsem byla důchodkyně, takže i kdybych emigrovala, stát by jediné ušetřil na mém důchodu, ale soudruzi si postavili hlavu a svolení k výjezdu mi dát nechtěli. Sice mi nabízeli, abych se se svými příbuznými setkala v Rumunsku, jak to prý dělali jiní českoslovenští židé, ale tohle řešení zase neuspokojovalo mne. Proto jsem z Drážďan poslala dopis mému bratranci Jakovovi v Izraeli, aby mi slíbenou letenku a peníze poslal na izraelský konzulát ve Vídni a hlavně, aby se o ničem nezmiňoval v dopisech psaných ke mně domů. Věděla jsem totiž, že soudruzi mou poštu pročítají. Některé dopisy mi nepřišly vůbec, ostatní pošta ze zahraničí chodila pravidelně v úterý. Cesta do Izraele se zdařila a já se do Svaté země podívala, bylo to na jaře před revolucí [21](#) v osmdesátém devátém roce. Zemí jsem byla nadšená. Ze začátku jsem měla sice strach, jak to tam na mě bude působit, tolik židů pohromadě, ale byla tam výborná atmosféra, takové... účastenství. Měla jsem pocit, že místní židé mají potřebu být účastni na životu druhých, všechno je zajímalo... Třeba jsem jen nasedla do autobusu a hned se každý ptal, co jsem dělala za války, co jsem prožila, bylo to krásné. Také, když jsem se procházela, jsem se cítila poprvé opravdově svobodná. Bohužel musím říct, že s každou další návštěvou jsem cítila, jak se tam situace zhoršuje. Když jsem byla naposledy u sestřenice, která žije na severu, doléhala na mě atmosféra plná strachu, stresu a nenávisti. Projížděla tam auta s ampliony a hlásila, že máme jít do krytu... vůbec to na mě nepůsobilo dobře. Musím říct, že nyní se cítím svobodněji v Indii než v Izraeli. A jaký je můj názor na Izrael? Nejsem politik, mohu říci jen své subjektivní dojmy. Je to země nádherná, plná svatého světla, o kterou se ale pořád budou hádat, dokud nepochopí, že všechno lidstvo je jedna rodina a že o věci se my, lidé, musíme dělit. Snad ještě k otázce, proč jsem tam neemigrovala? Když jsem se po válce vrátila z Anglie domů, byla jsem ráda, že jsem doma a na žádnou další emigraci jsem nepomýšlela. V Izraeli žijí má sestřenice Hanička a bratranec Fricke, který si tam říká Jakov, podle dědečka Jakuba, a jejich početné rodiny.

Do důchodu jsem odcházela den před svými padesátými pátými narozeninami s velkou radostí. Má práce mě sice bavila, ale nebyla jsem na tom zdravotně moc dobře a také, musím říct, práce byla pořád smutnější a smutnější. Zatímco v poválečných letech byla v naší populaci velice rozšířená tuberkulóza, postupně podíl takto nemocných pacientů klesal a rostl podíl těch, kdo měli rakovinu

plic. Rakovina je mnohem nebezpečnější nepřítel než tuberkulóza. Za celou dobu své pracovní činnosti nejlepší výsledek, kterého jsme při léčbě rakoviny dosáhli, bylo pětileté přežití 25 % operovaných pacientů. Je velice obtížné diagnostikovat mezi karcinomem a tuberkulózou, a často je přesná diagnóza nemožná, dokud se neotevře hrudník. Shodou okolností jsem byla tímto diagnostikováním pověřena já. Byla to práce nesmírně náročná a já měla vždy velký strach, abych pacientovi nějakou svou chybou neublížila. Hlavně to ale byla práce neobyčejně smutná. Na to, že vzrůst počtu rakovinných nádorů byl tak rapidní, mělo rozhodně vliv i ovzduší, které v severních Čechách bylo. Vlastně to byl odepsaný kraj. Už když se od Prahy přijíždělo k Lovosicím, byl nad městem vidět takový oranžový dým. Zdejší obyvatelé sice dostávali za to, že zde musí žít, určité přídatky, ale ty tři stovky [k poslednímu stanovení zlatého obsahu koruny došlo zákonem č. 41/1953 o peněžní reformě, kdy byl zlatý obsah koruny stanoven (nerealisticky a bez širších souvislostí) na 0,123426 g ryzího zlata, což zůstalo až do konce osmdesátých let – pozn. red.] měsíčně byly za zničené zdraví směšné. Navíc tohle „pohřebné“ mi bylo odňato poté, co jsem nesouhlasila se vstupem okupačních vojsk.

Hned jak to tedy bylo možné, severní Čechy jsem opustila a vrátila se do svého rodného kraje, do jižních Čech. Je to neuvěřitelné, ale už jsem v důchodu vlastně stejnou dobu, jako jsem byla v práci. Alespoň vidím, jak je čas relativní. Těch prvních dvacet tři let se neuvěřitelně vleklo, a že tady tyto tak rychle uběhly, se mi nechce ani věřit. Pořídili jsme si ratlíka Cliffa, já s ním chodila každý den na procházky, tu jsme sbírali byliny, tu šišky na otop... Když jsme bydleli v Budějovicích, zaměstnávala jsem se mimo jiné tím, že jsem učila na místní pedagogické fakultě angličtinu a prováděla jsem po městě turisty. Mezi prvními hosty, jimž jsem měla tu čest dělat doprovod, byla královna dánská Margarethe II. Také jsem v důchodu začala malovat. Do té doby jsem si myslela, že to neumím, ale jednoho dne mi můj přítel, malíř Jan Cihla [-], přinesl článek Winstona Churchilla, kde se praví, že kdo nikdy v životě nezkusil malovat, ten o hodně přišel. Stačí prý jen štětec, papír, barva a notná dávka odvahy. Winston Churchill byl pro mě vždy velkou autoritou, dodnes tvrdím, že to byl on, kdo nám vyhrál válku, a tak jsem začala malovat. V amatérském malování je vše dovoleno. Zpočátku jsem se otrocky držela předlohy, ale pak jsem zjistila, vždyť to přece nemusí být úplně stejné. Hlavně nesmí být narušena harmonie celku. Ve vesmíru, v přírodě harmonie je a její porušení je velkou chybou. Toto kritérium je pro mě rozhodující i pro to, co je kýč nebo není. Když se podívám z okna a vidím modré nebe, na něm bílá oblaka, před domem rybník s labuťákem, každý by řekl, že to kýč je. Jenže ona je to taková ladovská harmonie. V tom je právě malování tak přínosné, že člověk se učí soustředěnosti a je nucen dívat se na svět tak, aby svůj pohled mohl předat. Zjistila jsem, že každá tečka, čárka, volný prostor je ohromně důležitý. Zrovna tak si představuji mozaiku našeho života; dalo by se říci, že mám představu Boha, který sedí a skládá puzzle. Každý z nás je unikátní, má svůj tvar, svou barvu a místo ve světě, které patří jen a jen jemu.

Dnes vím, že všechny prožité radosti a bolesti, všechny zdary a nezdary, které mi život nachystal, byly lekce, z nichž se mám poučit, že všechno, co vzniklo, musí opět zaniknout a že tu je nejen svět vnější, v kterém se toto drama odehrává, ale i vnitřní, svět naší nezrozené a nesmrtelné duše. Všechno, co jsem v životě prožila, bylo přípravou k nástupu hledání pravdy o mé duši neboli tak zvané duchovní cesty. Již ve svých sedmnácti letech jsem přemýšlela o účelu života. Tehdy jsem si zapsala do deníčku, že si myslím, že to asi bude : "Žít šťastně a pomáhat druhým ke štěstí." Když mi bylo 37 a děti už nepotřebovaly vysmrkávat nosíky a omývat zadečky, pocítila jsem potřebu zastavit se na chvíli v tom kolotoči všedních dnů, popřemýšlet a svoje dřívější krédo, které pro mne stále platí, rozšířit. Kladla jsem si otázky, které si klade lidstvo už od pradávna: "Proč jsem tady,

jaký účel má můj život? Odkud jsem přišla a kam se ubírám?" To bylo v roce 1963 a tehdy jsem směla poprvé od roku 45 vycestovat do Anglie. Vrhla jsem se na u nás zakázanou a tudíž nedostupnou literaturu a s pomocí knih Carla Junga začalo moje hledání Pravdy. Pět plných let jsem si pravidelně zapisovala svoje sny a zamýšlela se nad nimi. Naučila jsem se je přebírat a rozeznat, které děje pocházely z mého podvědomí, to znamená z nesplněných tužeb nebo ze silných, ještě nezpracovaných zážitků, a které přicházejí odněkud shůry od nějakého nebeského učitele či rádce. Jakmile člověk obrátí svou pozornost do nitra, hned mu přichází další pomoc. V roce 1965 jsem se brzy po své druhé svatbě prostřednictvím svého muže seznámila se svým prvním duchovním učitelem. Byl to pán s velikým a milujícím srdcem a až do jeho odchodu z tohoto světa v roce 1994, tedy téměř celých 30 let, jsme si vyměňovali nespočet dopisů a pravidelně jsme se navštěvovali. Kromě výměny mnohých otázek a odpovědí jsme pokaždé spolu také poseděli v tichu. Neříkali jsme tomu meditace, ale mlčení. Až když tento můj učitel "nás předešel", dal se mi poznat učitel všech učitelů avatar Saí Baba, božské vtělení, chodící mezi námi v Puttaparthi, malé vesnici na jihu Indie, kde se narodil. Již deset let překládám jeho promluvy z angličtiny do češtiny a pravidelně jezdím za ním do Indie "mlčet" v jeho ášramu. Pro mne je Saí Baba vtělený Bůh. Přišel, aby nás učil a vedl, aby nám připomněl, kdo jsme, a aby nás utěšoval. Učí nás, že my nejsme tělo, ale čistá, nesobecká láska a čiré vědomí, věčná a nesmrtelná duše – jiskra Božství.

Glosář:

1 První československá republika (1918-1938)

byla založena po rozpadu rakousko-uherské monarchie po první světové válce. Spojení českých zemí a Slovenska bylo oficiálně vyhlášeno v Praze roku 1918 a formálně uznáno smlouvou ze St. Germain roku 1919. Podkarpatská Rus byla připojena smlouvou z Trianonu roku 1920. Ústava z roku 1920 ustanovila poměrně centralizovaný stát a příliš neřešila problém národnostních menšin. To se však promítlo do vnitřního politického života, kterému naopak dominoval neustálý odpor národnostních menšin proti československé vládě.

2 Sudety

Severozápadní pohraniční oblast, která byla velmi industrializovaná, se stala součástí nově vzniklého československého státu v roce 1918. Spolu s územím byla k Československu připojena německy mluvící menšina tří milionů obyvatel, která se stala zdrojem trvalého napětí mezi Německem, Rakouskem a Československem a uvnitř Československa. V roce 1935 vznikla Sudetoněmecká strana za finanční podpory německé vlády. Na základě Mnichovské dohody v roce 1938 okupovala německá vojska Sudety. V roce 1945 získalo Československo území zpět a na základě Postupimské dohody mohlo provést odsun německé a maďarské menšiny ze země.

3 Henlein, Konrad (1898-1945)

Po svém nástupu roku 1933 se Hitler rozhodl rozložit Československo zevnitř. V českém pohraničí k tomu využil K. Henleina. Během svého projevu v Karlových Varech 24. května 1938 K. Henlein požadoval opuštění dosavadní československé zahraniční politiky jako spojenecké smlouvy s Francií a Sovětským svazem, kompenzace za křivdy spáchané na Německu od roku 1938, opuštění Palackého pojetí českých dějin, ztotožnění se s německým světonázorem, tedy s nacismem atd. V Československu existovaly dvě německé politické strany, DNSAP (Německá národně socialistická

strana dělnická) a DNP (Německá nacionální strana), které ale byly kvůli své činnosti rozpuštěny roku 1933. Sudetští Němci se spojili a vytvořili novou stranu, která šla do voleb v roce 1935 pod názvem SDP (Sudetoněmecká strana). Na konci druhé světové války byl Henlein zajat Američany. Poté 10. května spáchal v americkém zajateckém táboře v Plzni sebevraždu.

4 Nucený odsun Němců

jeden z termínů používaný pro označení masových deportací Němců z Československa, které proběhly po druhé světové válce na přelomu 1945-46. Iniciátorem myšlenky vyřešit poválečné vztahy mezi Čechy a Sudetskými Němci masovou deportací byl prezident Edvard Beneš, který pro svůj záměr získal podporu spojenců. Deportace Němců z Československa spolu s deportacemi z polského pohraničí byly největším poválečným přesun obyvatelstva v Evropě. Během let 1945-46 muselo Československo opustit více než 3 miliony lidí, 250 000 Němců s omezenými občanskými právy mohlo zůstat.

5 Havel, Václav (1936-2011)

český dramatik a politik. Aktivně se podílel na politickém a společenském uvolňování během Pražského jara. Po Sovětské intervenci v roce 1968 se stal mluvčím Charty 77. Z politických důvodů byl zatčen v letech 1977 a 1979. V roce 1989 byl zvolen československým a po odtržení Slovenska i českým prezidentem. Ve své funkci setrval do roku 2003.

6 Turner hnutí: sportovní hnutí s nacionálním a politickým pozadím, propagované v německých státech od 20. let 20. století. Bylo založeno na sportovním systému vytvořeném A. Eisenelem (1793 – 1850).

7 Hitlerjugend

mládežnická organizace Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP). V roce 1936 byly všechny ostatní do té doby existující mládežnické organizace zrušeny a Hitlerjugend zůstala jedinou povolenou mládežnickou organizací. Od roku 1939 všichni mladí Němci ve věku 10-18 let byly povinni vstoupit do Hitlerjugend, která organizovala mimoškolní aktivity a politické vzdělání. Chlapci nad 14 let absolvovali předvojenský výcvik a dívky nad 14 let byly připravovány na mateřství a domácí povinnosti. Po dosažení 18. roku mladí lidé buď vstoupili do armády, nebo nastoupili do práce.

8 Mobilizace v září 1938

nástup Nacistů k moci v Německu roku 1933 se stal zlomovým okamžikem v zahraniční politice Československa. Narůstající napětí v 2. polovině 30. let 20. století mezi Německem a Československem vyvrcholilo vyhlášením všeobecné mobilizace 23. září 1938. Československý obranný systém, léta budovaný, se zhroutil, když spojenec Československa, Francie, přiměla Československo podřídit se požadavkům Německa. Pomoc Sovětského svazu byla vázána na Francii.

9 Winton, Sir Nicholas (nar

1909): britský makléř a humanitární pracovník, který se v roce 1939 podílel na organizování

transportů židovských dětí z území Protektorátu Čechy a Morava do Velké Británie. Tímto způsobem bylo zachráněno 669 dětí.

10 Terezín

malé pevnostní město, které bylo v době existence Protektorátu Čechy a Morava přeměněno v ghetto, řízené SS (Schutzstaffel, Ochranný oddíl). Židé byli z Terezína transportováni do různých vyhlazovacích táborů. Čeští četníci byli využíváni k hlídání ghetta. Židé však s jejich pomocí mohli udržovat kontakty s okolním světem. Navzdory zákazu vzdělávání se v ghettu konala pravidelná výuka. V roce 1943 se rozšířily zprávy o tom, co se děje v nacistických koncentračních táborech, a proto se Němci rozhodli Terezín přetvořit na vzorové židovské osídlení s fiktivními obchody, školou, bankou atd. Do Terezína pozvali na kontrolu komisi Mezinárodního červeného kříže.

11 Spiknutí kremelských lékařů

údajné spiknutí moskevských lékařů, kteří měli usilovat o zabití vedoucích vládních představitelů Sovětského svazu. V lednu 1953 sovětský tisk informoval, že devět lékařů, z toho šest židovského původu, bylo zatčeno a následně se přiznali k obvinění. V březnu 1953 však zemřel Stalin a soud s těmito doktory se nikdy nekonal.

12 Měnová reforma v Československu (1953)

30. května 1953 byla vyhlášena měnová reforma, kterou tajně připravovala Komunistická strana Československa ve spolupráci s experty ze Sovětského svazu od poloviny roku 1952. Hotovost do 300 korun na osobu a vklad v bance do 5 000 korun byly vyměňovány v kurzu 5:1, cokoliv nad tyto částky bylo vyměněno v kurzu 50:1. Cílem reformy bylo rozhýbat ekonomiku a vyřešit rostoucí problémy se zásobováním, vyvolané restrukturalizací průmyslu a kolektivizací zemědělského majetku. Měnová reforma zasáhla všechny obyvatele Československa a jejich úspory, proto následovala vlna protestů a stávek v celé zemi.

13 Karlovy Vary

nejznámější české lázně, pojmenované po českém králi Karlovi IV., který údajně našel tyto prameny během lovu roku 1358. Karlovy Vary se staly jedním z nejoblíbenějších letovisek u členů královských rodin a aristokracie po celé Evropě.

14 Komunistická strana Československa

byla založena roku 1921 v důsledku roztržky v sociálně demokratické straně. Po vstupu Sovětského svazu do druhé světové války komunistická strana zahájila v protektorátu odbojové akce a díky tomu získala u veřejnosti jistou popularitu po roce 1945. Po komunistickém převratu v roce 1948 vládla komunistická strana v Československu čtyřicet let. V 50. letech ve straně probíhaly čistky a boj proti "nepříteli uvnitř". Neshody uvnitř strany vedly k dočasnému uvolnění v podobě tzv. Pražského jara v roce 1967, které však bylo ukončeno okupací Československa sovětskými a spřátelenými vojsky Varšavské smlouvy. Poté následovalo období normalizace. Vláda komunistického režimu byla ukončena Sametovou revolucí v listopadu 1989.

15 Státní tajná bezpečnost

československá zpravodajská a bezpečnostní služba založená roku 1948.

16 Sbor národní bezpečnosti (SNB)

byl hlavním represivním prostředkem v komunistickém Československu, který se dělil na dvě složky. Úkoly, v demokratickém státě běžně vykonávané policií, v Československu plnila Veřejná bezpečnost, (VB) a zpravodajské aktivity, zaměřené na boj proti “vnitřnímu” a “vnějšímu” nepříteli, byly uskutečňovány Státní bezpečností (StB). SNB byly založeny košickou vládou 17. května 1945.

17 Pražské jaro

období demokratických reforem v Československu, od ledna do srpna 1968. Reformní politici byli tajně zvoleni do vedoucích funkcí KSČ: Josef Smrkovský se stal předsedou národního shromáždění a Oldřich Černík předsedou vlády. Významnou osobou reforem byl Alexandr Dubček, generální tajemník ústředního výboru komunistické strany Československa (ÚV KSČ). V květnu 1968 ÚV KSČ přijal akční program, který vymezil novou cestu k socialismu a sliboval ekonomické a politické reformy. 21. března 1968 na setkání zástupců SSSR, Maďarska, Polska, Bulharska, NDR a Československa v Drážďanech bylo Československo upozorněno, že jeho směřování je nežádoucí. V noci 20. srpna 1968 sovětská vojska spolu s vojsky Varšavské smlouvy podnikly invazi do Československa. Následně byl podepsán Moskevský protokol, který ukončil demokratizační proces a byl zahájen normalizační proces.

18 Srpen 1968

v noci z 20. na 21. srpna 1968 armády Sovětského svazu a Varšavského paktu (Polsko, Maďarsko, Východní Německo, Bulharsko) překročily československé hranice. Tato ozbrojená intervence měla v Československu zastavit probíhající “kontra-revoluční” proces. Výsledkem však bylo mnoho obětí, jen v Praze jich podle odhadů bylo více než 300 zraněných a 20 mrtvých. S okupací Československa skončilo, tzv. Pražské jaro – období demokratických reforem, a nastoupila éra normalizace, která trvala 21 let.

19 Dubček, Alexander (1921-1992)

slovenský a československý politik a státník, hlavní postava reformního hnutí v ČSSR. V roce 1963 se stal generálním tajemníkem ÚV KSS. V roce 1968 získal funkci generálního tajemníka ÚVKŠČ a otevřel tak cestu pro reformní skupiny v komunistické straně a společnosti. S jeho jménem jsou úzce spojeny události označované jako Pražské jaro. Po okupaci republiky vojsky SSSR a Varšavské smlouvy 21. srpna 1968 byl zatčen a odvezen do SSSR. Na žádost československých představitelů a pod tlakem československého a světového veřejného mínění byl pozván k jednáním mezi sovětskými a československými představiteli v Moskvě. Po dlouhém váhání také on podepsal tzv. Moskevský protokol, který stanovil podmínky a metody vyřešení situace, které však v podstatě znamenaly začátek konce Pražského jara.

20 ROH (revoluční odborové hnutí)

vzniklo v roce 1945. Reprezentovalo zájmy pracující třídy a pracující inteligence v kontaktu se zaměstnavateli v bývalé ČSSR. K úkolům ROH patřilo podepisování kolektivních smluv se zaměstnavateli a zajištění rekreace dospělých a dětí. V letech 1968-69 se vedoucí členové organizace pokusili podpořit myšlenku “odbory bez komunistů” a ROH přetvořit v opozici KSČ. Po nástupu nového komunistického vedení v roce 1969 byli reformisté sesazeni ze svých funkcí. Po Sametové revoluci ROH bylo transformováno do Konfederace odborových svazů na Slovensku a české části.

21 Sametová revoluce

známá též pod pojmem “listopadové události” označující období mezi 17. listopadem a 29. prosincem 1989, které vyvrcholily v pád komunistického režimu. V listopadu vznikla hnutí Občanské fórum a Veřejnost proti násilí. 10. prosince byla vytvořena vláda Národního usmíření, která zahájila demokratické reformy. 29. prosince byl zvolen prezidentem Václav Havel. V červnu 1990 se konaly první demokratické volby od roku 1948.